

החיוב לקנות בביהמ"ד ספרי תלמוד יתיר לעשות הבנין ביופי והידור מותר לבנותו ופוסקים ושאר ספרי יסוד

ה. מ"ב סק"ג: אבל עכשיו מחויבים גם לקנות ספרי תלמוד ופירושיהם ללמד בהם לקטנים וגדולים. 'ספרי תלמוד ופירושיהם' היינו¹⁶ משניות וגמרא וארבעה חלקי שולחן ערוך, רמב"ם וארבעה טורים, וגם פוסקים אחרונים וקצת ספרי הראשונים ומפרשי הגמ', וגם ספרי דרוש ואגדה להמון העם והכל לפי הענין. ומש"כ המשנ"ב שבמקומות שהספרים מצויים אין כופין לקנות ספרים, רק ספר תורה. היינו¹⁷ בזמניהם, אבל בימינו שאין הדרך להשאל מסתבר שכופין לקנות הספרים הנ"ל. ואין¹⁸ לך מצוה רבה מלהמציא ספרים ללומדי תורה, 'ועושה צדקה בכל עת' זה הכותב וקונה ספרים ומשאלין לאחרים, וצדקתו עומדת לעד ותלמוד תורה כנגד כולם.

לבנות ביהמ"ד וביהמ"ד ע"י נכרים

ו. ביה"ל ד"ה לבנות: עיין בכרכי יוסף וכו'. דאין לבנות ביהמ"ד ע"י עו"ג ובפרט לעשות כמין כיפה לפני ההיכל לנוי בודאי ראוי ליזהר שיהיה ע"י ישראל. אבל¹⁹ אם הנכרים מומחים

בענין הקפידא שיהיה ביהמ"ד גבוה מכל בתי העיר

ז. סעי' ב', שו"ע: אין בונין ביהמ"ד אלא בגבהה של עיר, ומגביהים אותו עד שיהיה גבוה מכל בתי העיר שמשתמשים בהם, וכשעת הדחק או שיש אימת מלכות שאינן רשאים לבנות ביהמ"ד כדינו מותר להתפלל בבית וכו'. ובמשנ"ב (סק"ד) יש מקומות שאין נזהרים בזה, וכתבו האחרונים דכיון שיש הרבה בתי עכו"ם שגבוהים מהכיכ"נ, בלא"ה ליכא הכירא לביה"כ, ומ"מ ראוי לכתחילה ליזהר בזה בכל מה דאפשר כי בגמ' (שבת י"א.) החמירו מאד על זה, שהעיר תיחרב ח"ו ואין הקב"ה עתיד להחזירה ר"ל (כמובא בשע"ת סק"ב).

ויש²⁴ לתמוה מדוע אין מקפידים על ענין

שהתפלל בו עד עתה, שלא ינזק מבחינה כספית, ואשרי לו. 16. ערוה"ש סעי' א', צדקה ומשפט פ"א הערה ז'. 17. שם. 18. לשון החת"ס בתשובותיו יו"ד סי' רמ"ד. 19. שד"ח אס"ד מערכת ביהמ"ד אות ו' בשם ס' מעשה אברהם סי' ל"ז ועו"פ. 20. ארחות חיים ספינקא סק"א. והנה בשד"ח שם מעיר "ולפענ"ד נראה דעדיף טפי שיהיה ע"י פועלים ישראל למען להנותם בממון והקרוב קרוב קודם, וכבר ידוע מ"ש בספרי עה"פ וכי תמכרו ממכר לעמיתך וגו' כשאתה מוכר מכור לישראל חברך וכו', ואם לא יהיה הבנין מהודר כ"כ למטה יהיה מהודר למעלה אצל נותן התורה וכו', עכתו"ד, ומיהו כבר כתב בשו"ת הרמ"א סי' י' שאם הפועל היהודי יקר בהרבה יותר מהנכרי אין חיוב לקחת היהודי, והו"ד בשו"ת חקרי לב חור"מ סי' קל"ט וס' אהבת חסד להחפץ חיים זצ"ל ח"א פ"ה סעי' ו' ז', וכנראה שמשום זה גם בימינו מורים היתר לקחת נכרים למלאכת הבנין אף שאפשר למצוא גם פועלים יהודים שיבנו בפאר והידור, ומיהו אם רק הבדל מעט יש במחיר, אסור להעדיף הנכרי כמ"ש בשו"ת הרמ"א שם, ועיין שו"ת משפטי עוזיאל סי' נ"ד. 21. שו"ת מעשה אברהם שם דאף שאין שליחות לעכו"ם מ"מ יד פועל כיד בעה"ב. 22. שלחן הטהור סעי' ב'. 23. כה"ח סק"ו. ובענין בניית בתי כנסת בחול המועד ע"י יהודים או נכרים עמשי"כ בסי' תקמ"ג אות ב'. ובענין קציצת אילני מאכל לצורך בנין ביהמ"ד וביהמ"ד עיין דרכי תשובה יו"ד סי' קט"ז סקנ"א בשם הרבה פוסקים להתיר ובשו"ת שבה"ל ח"ב סי' מ"ו אם יוכל העבירו עם שרשיו למקום אחר שפיר טפי, וע"ע שו"ת באר חיים מרדכי ח"ב סי' י"ז שנכון לעשות ע"י עכו"ם. בענין ברכת שהחיינו והטוב והמטיב בגמר בנין בית כנסת עיין מש"כ בסי' רכ"ג אות ה'. 24. צדקה ומשפט פ"א

400-402

1000-0000/04/0000-0000\$10.00/0

ההדפסה ברזולוציית מסך - להדפסה איכותית הדפס ישירות מן התכנה-

בהגה"ט סק"ב) שיש להזהר מלכבס מטפחות של ספר תורה ע"י גויה, מכ"ש דטליתות, וכן הוא המנהג שלא לכבסם ע"י גויה, וגם לא עם דברים אחרים של חול אלא לכבסם לבד ע"י ישראלית. ע"ש. ולכן לפ"ז גם בבנין ביהכ"נ יש להזהר שיעשה ע"י יהודים שלא יהיו מצוות בזויות עליו, והוסיף בשם גאון אחד שלחוקן גג הביהכ"נ ע"י גויים אין לחוש כיון שהוא חוץ לביהכ"נ, אבל לעשות כמין חופה לפני ההיכל, זה היה מעשה ואמר אותו הגאון דראי להזהר. עכ"ל. ע"ש. והובאו פסקים אלו בקיצור בברכ"י אורח (סי' קנ אותיות א-ג). ע"ש. וא"כ מדבריו אלו של הבית דוד עולה ומתבאר נמי דיש להזהר לכתחילה בענין זה שלא לבנות הביהכ"נ ע"י גוי, אלא שלפי טעמו י"ל דיש להדר בזה דוקא במקום שאפשר, אבל אה"נ במקום שאי אפשר [כגון שהפועלים העכרים זולים בהרבה יותר מהפועלים ישראל] אין לחוש, כי לדבריו אין כל זה אלא רק משום שלא יהיו מצוות בזויות עליו וכו' דומיא דענין כיבוס הטלית, וע"י בכה"ח (שם סק"י) שכתב בענין הטלית שלא יתננה לכובסת גויה דהיינו לכתחילה דהמחמיר תע"ב, ואם א"א יסמוך על המתירים. ע"ש. ובפרט שמרן לא ס"ל להאי דינא דכיבוס הטלית ע"י גויה וכו' כלל.

אולם לפי דבריו של הרב מעשה אברהם הנ"ל, שכתב דדין בנין ביהכ"נ הוי כבנין ביהמ"ק ולכן כשם שבנין ביהמ"ק אין עושים ע"י גוי היה נמי בביהכ"נ דאין לעשותו ע"י גוי, משמע דקפיד טפי בהכי מעיקרא דינא ולא רק סתם להידור, עד שהוצרך לצאת וללמד זכות על מה שלא נזהרים בזה. ובאמת יצא שם הרב מעשה אברהם לתמוה על דברי הרב בית דוד הנ"ל, שמשמע מדבריו דמעיךק הדין שרי לבנות הביהכ"נ ע"י עכרים ורק מצד מנהג טוב שלא יהיו מצוות בזויות עליו וכו' ראוי לתחמיר. יע"ש. וע"י להרב שדיח בכללים (מע"ר ב אות מג) ובאסיפת דינים (מע"ר ביהכ"נ אות ו) שהביא את דבריו אלו של המעשה אברהם בשתיקה ולא עורר בזה כלום. אולם הנה בפאת השדה (כאסיפת דינים שם סימן ג) חזר והביא את כל דבריו של הרב מעשה אברהם בשלמותם (כי עד עתה לא היה הספר תחת ידו, וכמו שכתב במע"ר ביהכ"נ סי' ו), ועמד להעיר שם טובא על דבריו אלו של הרב מעשה אברהם וכתב דהרבה הרהורים יש לו עליהם, ובעיקר הביא שם להעיר (בסוד"ה ומה שהביא) שכל מה שהשוו הפוסקים דין ביהכ"נ לביהמ"ק היינו דוקא אחר שנבנה הביהכ"נ וחלה עליו הקדושה ויש להתנהג בקדושתו כקדושת ביהכ"נ, אבל לפני שנבנה אה"נ דאין מקום להשוות ביהכ"נ לבית המקדש, ולכן אין להחמיר בתקנתו שיהיה כענין ביהמ"ק. וע"ש עוד חז"מ מה הוא אומר. והעירני ידידי הרה"ג ר"י רקח יצ"ו כי לכאורה יש להביא לזה ראיה דאין קפידא שגוי יבנה הביהכ"נ מדברי הרמב"ם (פ"ח מהל' מתנות עניים ה"ח) שכתב, עכ"ל שהתנדב לבדק הבית אין מקבלים ממנו לכתחילה ואם לקחו ממנו אין מחזירין לו, היה הדבר מסויים כגון קורה או אבן מחזירין לו כדי שלא יהא להם דבר מסויים במקדש שנאמר (עזרא ד') 'לא להם ולגו', אבל לביהכ"נ מקבלין מהם לכתחילה, והוא שיאמר כדעת ישראל הפרשתי, ואם לא אמר טעון גניזה שמא ליבו לשמים. ע"כ. וכל זה מבואר בגמ' ערכין (ו ע"א). ע"ש. הא קמן דביהכ"נ לא הוי כביהמ"ק, דלביהמ"ק לא מקבלים לכתחילה מעכרים ובדבר מסויים מחזירים, משא"כ בביהכ"נ שמקבלים ממנו אף לכתחילה, ומדלא חילק משמע דאפילו דבר מסויים מקבלים לכתחילה, וע"י בפרישה יו"ד (סי' רנט סק"ב) שביאר זאת דהיינו משום שבבדק הבית איכא קדושה טפי. והרי שלא דימה הרמב"ם בנין ביהכ"נ לביהמ"ק בענין בנינו. ושרר בנחל אשכול הל' בית הכנסת (סוף אות יז עמ' 55) שג"כ עמד להוכיח ע"פ דברי הרמב"ם הללו דמשמע דביהכ"נ אנו דומה כלל לביהמ"ק ואין קדושתו מדאורייתא, מהא דחזינן דאין דינא שוה גבי הנדבה בבנייתם. ע"ש. וראה גם בס' חסדי דוד ערכין פרק א (דף פא ע"ג) ובאור שמח על הרמב"ם (שם) מש"כ לבאר עוד בדברי הרמב"ם הללו. ע"ש.

מדכתיב 'לרומם בית אלוהינו' אע"ג דקרא כתיב גבי מקדש. וגם המרדכי בפ"ק דשבת כתב ושמא דומה ביהכ"נ לעליות היכל שנתקדשו וכו', הרי דאפילו למ"ד עליות עזרה לא נתקדשו, מ"מ עליות ביהכ"נ דמו להיכל שנתקדשו. וכן נמי בזה"ק פר' נשא (דף קפז ע"א) אמרין, 'ועשו לי מקדש' סתם דכל בי כנישתא דעלמא ^{ההוא} 'מקדש' איקרי, וא"כ חזינן דאף דקרא ד'ועשו לי מקדש' בבנין ביהמ"ק כתיב, מ"מ קאי נמי בבנין ביהכ"נ. ומה נחזור שם הרב מעשה אברהם וכתב, כי צריך שיהיה ג"כ בנין ביהכ"נ עשוי לשמה, דומיה דבנין ביהמ"ק שצריך לבנותו לשמה כמבואר בהרמב"ם (פ"א דבית הבחירה ה"ב). ולכן מטעם זה אסור לבנות ביהכ"נ ע"י נכרים, במקום שאפשר לבנות ע"י ישראל משום דנכרי אדעתא דנפשיה עביד, ואנן בעינן לשמה. [ובאמת מצינו דבר זה מפורש שלא היו עושים את עבודת הבנין בביהמ"ק ע"י גוי, כמבואר בפסקי התוס' (מדות אות כב) שכתבו שם, שנכרי לא היה בונה שום דבר בהר הבית. ע"ש. וכן משמע נמי מהרא"ש בפירושו למס' מידות (פ"ה מג). ע"ש. וראה גם בהגהות הרש"ש (שם). ע"ש].

והאריך שם הרב מעשה אברהם למעניתו באופן שיהודי עומד ע"ג הגוי אם סגי בהכי, אמנם אח"כ כתב דהא בענין לשמה קי"ל דלא מהני ישראל עומד על גביו, ומה גם שרואים שנותנים לעכרים לבנות בלא שישאל עומד על גביו. וכמה נצטער בזה אותו צדיק שם עד שבסוף דבריו יצא ללמד סנגוריה על ישראל שאינם נזהרים בזה ע"פ דברי הרב מחנה אפרים (הלכות שליחות סי' יא) שכתב, דנהי דאין כותי נעשה שליח לישראל מ"מ פועל שאני דידו כיד בעל הבית וכאילו מרחן ישראל, והכ"נ הגויים הם פועלים של ישראל וכאילו בנאו ישראל. אולם בכ"ז לא נחה דעתו ולא מצא מרגוע לנפשו בזה, וסיים שם, שבכל מקום ובכל זמן אשר המצא ימצא איזה אומן יהודי דיוע לבנות, בין אם יהיה אומן בקי במלאכת הבנין בין אם יהיה חצי אומן, החיוב מוטל על ראשי הקהילה לשוכרו לבנות ביהכ"נ, אפילו בשכר כפול כדי שיהיה עם הפועלים הנכרים, ולסייע להם בכל דבר ודבר. ואפילו לתקן הגג של רעפים בביהכ"נ, וכ"ש כדי לעשות כמין חופה לפני ההיכל לנוי, דכל ההיתר דכתיבנא אינו אלא ללמד סניגוריא על ישראל דיש להם סימוכים. אך עכ"פ לרווחא דמילתא צריכים להזהר לשכור אומן ישראל ולא יבחין בין טוב לרע, ולא יחוסו על ממונם כי אין ציבור עני, והעובר ע"ז איסורא רביע עליה, במקום דאפשר וזה ברור. עכ"ל. ע"ש. ועתה ראיתי ג"כ להגרייח בשו"ת רב פעלים ח"ב (תאריך סוסי כג) ד"ה וראיתי, שהביא שם את דברי המעשה אברהם הנ"ל במה שנתקשה מאוד כיצד כונים ביהכ"נ ע"י גוי וכו', וקבלם בשתיקה, אשר בפשוטו משמע דהאי דשתיק ליה מר היינו משום דאודויי אודיי ליה שתיקה כהודאה. יע"ש. וע"י בשדיח כאסיפת דינים מע"ר ברכות (סי' ב אות ז) שמבואר בדבריו דפוסק שמביא דברי פוסק אחר בשתיקה ואינו מעורר על דבריו שמע מינא דסובר כמותו. יע"ש. וכ"כ כיו"ב בס' נר יהודה (סימן ו עמוד קעא) ובס' ברכי נפשי ח"ב (סו"ס ת). יע"ש.

והן אמת שכיריב מבואר ג"כ בשו"ת בית דוד לגאון רבי דוד יוסף אב"ד שאלוניקי (תאריך סי' סד, דף יז ע"ד) שהביא שם שיש מי שאומר שאינו נכון לבנות ביהכ"נ ע"י בונים גויים, אולם הביא בזה טעמא אחרינא מטעמו של המעשה אברהם הנ"ל, וטעמו ונימוקו עימו הוא ע"פ מה שהביא מרן כב"י אורח (סו"ס כא) דברי הכל בו (סוסי כב) בשם רבינו אשר, שנהגו שאת הטלית לא תכבס גויה והוא כדי שלא יהיו מצוות בזויות עליו, ושכ"כ האורחות חיים הל' ציצית (סי' לד), ואע"פ שמרן בב"י (שם) כתב עליהם, ולא ראינו ולא שמענו מי שמקפיד בזה מעולם, ולכן השמיטו בשולחנו הטהור, מ"מ הרמ"א הביאו שם בהגהותיו (סעיף ג). [וראה גם לגאון החבייב בשיירי כנה"ג (שם בהגה"ב סק"ד) שכתב, דבזמנו היו מקפידים בזה מכיבוס הכותית. יע"ש. וראה עוד בכף החיים סופר (שם ס"ק יז). ע"ש]. וכן כתב עוד הגאון החבייב בס' שיירי כנה"ג (סי' קנד

ס"ל דהוראת שעה היתה שם גבי עזרא ואין ללמוד ממנה לדורות (ועי' בערוך השלחן העתיר הל' בית המקדש סי' ה סעיף כב), וממילא לפי זה נמי גבי ביהכ"נ אין ללמוד מקרא דעזרא דמיירי בהוראת שעה. וק"ל. ועוד צ"ע. והן אמת גבי מה שהעיר הרב מעשה אברהם כיון דאיכא מצוה לבנות, ממילא א"א לבנות ע"י גוי דבעינן לשמה, הנה ראיתי בשו"ת התעוררות תשובה חא"ח (סימן רפד) דהרב המגיה (שם אות א) עמד להעיר דכיצד זה דיהיה שרי לבנות את בית המקדש ע"י גוי כדחזינן במלכים גבי שלמה הע"ה (הנ"ל), וכתב ליישב זאת מלשוננו של הרמב"ם בהל' בית הבחירה (פ"א ה"א) שכתב "מצות עשה לעשות בית לה' מוכן להיות מקריבים בו הקרבנות וחונגין אליו לעשות שלש פעמים בשנה שנאמר ועשו לי מקדש". ע"כ. ומדלא כתב "מצות עשה לבנות" משמע דהעיקר הוא שיהיה בנוי ואין המצוה לבנות, וכ"כ להדיא גם הצפנת פענח מהדורת הל' תלמוד תורה (פ"ג ה"ג), וממילא במצוה כזאת שאין העיקר אלא שיהיה עשוי מצינו בהרבה מקומות דכשר אם עשאו ע"י עכרים ואפשר גם לברך עליו ע"י בשורע יו"ד (סי' קכ סט"ו) ובפרי"ח (שם סק"מ) ובשו"ת הר צבי חא"ח (ח"א סי' יח) ובמחנה אפרים הל' שלוחין ושוחטין (סי' יא) ובשו"ת אבני נזר חא"ח (סי' מב אות ו) ובשו"ת בנין ציון ח"א (סי' מד) ועוד, ולכן מיושב הא דהיה מותר לבנות את ביהמ"ק ע"י גוים לולי גילוי קרא דעזרא. ע"ש.

ואחר עלות כל זאת דחזינן שהרב שו"ת, אינו מסכים עם דברי הרב מעשה אברהם, והרבה להשיב עליו, וגם מהדברים הנ"ל מוכח דלא קפדינן מעיקר דינא בהא שלא לבנות ביהכ"נ ע"י גוי, אה"נ דלכתחילה היכא דאפשר לבנות ביהכ"נ ע"י ישראל שיבנוה לשמה הנה מה טוב ומה נעים, [וכאשר ידוע נמי בשם הגר"א (בהקדמתו לתיקוני הזוהר, והביא דבריו גם בס' בתרי עמוד יד), שאם יבנו ביהכ"נ וכל מעשה מהבנין יהיה לשם קדושת ביהכ"נ, עד כי גם הפטישים שבהם יקבעו את המסמדים יעשו לשמה, מובטח לכל המתפלל בביהכ"נ זה, שלא יחשוב מחשבה זרה בעת התפילה. ע"ש. ותנא דמסייע ליה דברי הגמ' בכתובות (ק"ג ע"ב) בעובדא דר' חייה שהיה זורע פשתן וכו' וצד צבאים וכו' וכן הוא בבב"מ (פ"ה ע"ב), ועי' במהרש"א בחידושי אגדות בבב"מ (שם) שביאר מדוע הוצרך ר' חייה לטרוח כולי האי לזרוע הפשתן וכו' היה קונה מיד עורות מוכנים וכותב עליהם את ספרי התורה, אלא שרצה שמעיקרו ושורשו של דבר יהיה הכל לשם שמים ובקדושה ולא יהיה מעורב בו שום צד של פניה וכו' כי ע"ז תהיה השפעתו על הלומדים יותר גדולה. יע"ש].

אולם כאמור משנת חסידים הוא דשנו הכא, דלכתחילה היכא דאפשר יש להקפיד בזה, וכמו שכתב נמי השו"ת גופיה (שם) דלכתחילה היכא דאפשר עדיף למבני ע"י ישראל, אפילו שיקח שכר חלף עבודתו יותר מן העכרים, [וכבר הארכנו בס"ד בתשובה בכ"י, בענין הקניה והמכירה לגוי היכא דמרווח מהגוי יותר מאם היה עושה עסק זה עם הישראל וכאשר הוא מצוי כיום, אם צריך בכ"ז להקדים הישראל לגוי, וא"צ לבוא כאן שוב במידת תשלומי כפל], מ"מ היכא דאי אפשר, בודאי דיש לסמוך על שתיקת רבותינו הפוסקים דמתבאר מיניהו בעצם שתיקתם זו, דלא שמיע להו כלומר לא סבירא להו להאי חידושא דדינא דהרב מעשה אברהם. [וגם בהא דחזינן דהגרי"ח בשו"ת רב פעלים הנ"ל ח"ב (חא"ח סוסי' כג) הביא את דברי הרב מעשה אברהם בשתיקה אמנם בפשטות י"ל דשתיקה כהודאה ומשו"ה לא עמד להעיר על דבריו כלום, מ"מ אין ראיה מוכרחת שמסכים לגמרי כדבריו דדילמא לכתחילה הוא דקאמר ותפס את דבריו כסניף לקולא בענינו שם. יע"ש היטב בדבריו. וראה גם בכף החיים (סי' קנ סק"ו). ע"ש]. וגם אתה צא וראה באשר הארכינו למעניות רבותינו הפוסקים לדון ולפלפל אי שרי לבנות ביהכ"נ בשבת ויור"ט ע"י גוי (עי' בזה בשו"ת שו"א ומשיב מהד"ק ח"ג (סי' קכד), ובשו"ת מהר"י אסאד חא"ח (סי' נג וסי' נח), ובשו"ת בית יצחק חו"ד ח"ב בקו"א (סי' ד), ובשו"ת כתב סופר חא"ח (סי' מ), ובשו"ת דברי חיים ח"ב (חא"ח

ועכ"פ לפי ביאור הדברים הנ"ל של השו"ת איתי שפיר הדק היטב גם דין זה שכתב הרמב"ם גבי הגדבה בבנין ביהכ"נ, דכיון שמייירי רק בענין הבניה של ביהכ"נ ועדין הוא עוסק רק בבנינו לא חלה עליו הקדושה, לכן בהא לא קפדינן לנהוג בו כענינים שבביהמ"ק. וממילא מדברי הרמב"ם הללו יוצא סיעתא לחילוקו של השו"ת. וק"ל. אולם יש להשיב על זה, כיון דמדלא חילק הרמב"ם משמע דאפילו אחר שכבר בנו ביהכ"נ וצריכים עבור איזה תיקון אבן או קורה נמי מקבלים מהעכרים. וק"ל. ועתה ראיתי בשו"ת בצל החכמה ח"ג (סי' מא אות ד) שכתב לבאר שם דהא דקיי"ל דמקבלים מעכרים אפילו דבר מסויים לבנין ביהכ"נ אע"ג דלבנין ביהמ"ק לא מקבלים ממנו, היינו משום דלא החמירו חכמים בביהכ"נ אלא בדברים שבמקדש הוא אסור מדאורייתא, אבל אם גם במקדש אינו אסור אלא מדרבנן לא החמירו בו חכמים בביהכ"נ כלל, ולכן כיון דהאיסור לקבל גדבה מהעכרים לצורך בנין ביהמ"ק אינו אסור מן התורה רק אסורו מקרא דעזרא דכתיב "לא לכם ולנו לבנות בית לאלוהינו" לכן לא אסורו חכמים בביהכ"נ ולכן נמי לא אסורו חכמים להכנס לביהכ"נ במקלו במגעלו ובפונתו כמו שאסור במקדש כיון שאין זה אסור אלא רק מדרבנן. ע"ש. וממילא לפי זה לומר נמי בנידון דידן דהא האיסור שעכרים יבנה המקדש היינו משום דבעינן "לשמה" וכמ"ש הרב מעשה אברהם וענין זה הוי דאורייתא (עי' רש"י עה"פ (שמות כ"ה ח) ויעשו לי מקדש" שפ"י ועשו לשמי בית קדושה. ע"ש), וממילא כל כה"ג חכמים החמירו גם בביהכ"נ. וצ"ע. וי"ל.

וע"ע בשו"ת חתם סופר (חיד"ו סי' רכה) ריש ד"ה וכל זה, שג"כ כתב לחלק בין ביהמ"ק לביהכ"נ וז"ל: אע"ג דאין מקבלים מהם [מהעכרים] לבנין ביהמ"ק דכתיב (עזרא ד') "לא לכם ולנו לבנות בית אלוהינו" כמבואר פ"ק דערכין (ו' ע"א) ופ"ק דשקלים (ה"ד), מ"מ לבנין ביהכ"נ שרי, כמבואר ברש"י (ערכין ו' ע"א) ד"ה שם שלא במקומו. ע"ש. והרי דמבואר בדבריו ג"כ דבענין בנין ביהכ"נ שפיר מחלקינן בין ביהמ"ק לביהכ"נ ולא מדמינן להו בהכי. [ובאמת לפי דבריו אלו של החת"ס הכא, מבוארים היטב דבריו שבמקום אחר, בתשובותיו שבחלק ר' (סי' מג), דעמד לדון התם בענין בנין ביהכ"נ ובנין ארון הקודש שבו בשבת וביר"ט ע"י פועלים נכרים אם איכא איסורא בהכי, ועמד לדון בזה מצד חילול ה' שבדבר, היות והגויים אינם מניחים שיעבדו ביום אידם, ואיך אנו נניח שיעבדו לנו ביום ש"ק שלנו, וכן עמד לדון שם מעוד צדדים של איסורי שבת, אבל הנה מצד ענין זה שיש להקפיד שגוי לא יבנה ביהכ"נ לא דן ולא הוכיר בכלל, ומדשתיק מיניה ש"מ דלא ניתא ליה כלומר לא סבירא ליה כלל לומר דאיכא איזה שהוא צד פקפוק שלא לעשות את מלאכת בנין ביהכ"נ ע"י גוי. ולפי דבריו הכא בחיד"ו (הנ"ל) מבואר שפיר, דהיינו טעמא דמר דלא קפיד בהכי, משום דס"ל דבענין עצם בניה ביהכ"נ אין לדמותו לענין ביהמ"ק, כיון שעדין הקדושה לא חלה על ביהכ"נ. וק"ל]. וראה גם בשו"ת תשורת שי מהדורת (רס"י נא) שג"כ עמד להוכיח לנידון שם מדברי הרמב"ם הנ"ל (פ"ח מהל' מתנות עניים ה"ח) שלענין בנין אין דין ביהכ"נ שוה לביהמ"ק. ע"ש. וראה בזה עוד בשו"ת לבושי מרדכי מהדורת (חיד"ו סי' קיב) ד"ה וראיתי וכו', שג"כ מתבאר מדבריו לחלק כחילוק הנ"ל דבענין עצם בנין ביהכ"נ לא מדמינן לבנין ביהמ"ק. ע"ש.

והנה עוד יש להשיב בזה, דיש להתבונן בהא דהרמב"ם ז"ל לא הביא כלל להאי דינא דאין בונים את ביהמ"ק ע"י גוי, ורק הרא"ש בפירושו למס' מדות (פ"ה מ"ג) ופסקי תוס' (שם אות כב) הזכירו להאי דינא וכנ"ל, ונראה מדבריהם דכל זה הוא רק בגלל המקרא דנאמר בעזרא (ד' ג') "לא לכם ולנו לבנות את אלוהינו" וכלאיה אין בזה שום חשש, ובאמת כבר מצינו גבי בנין דשלמה דנבנה גם ע"י גויים וכמו שמפורש במלכים א' (ה' לב) וזיפסלו בני שלמה ובני חירום והגבילים ויכינו העצים והאבנים לבנות הבית" ועיין ברש"י (שם) דהבונים לא היו מבני ישראל. וא"כ י"ל דהרמב"ם

על הפועלים שעובדים שם ביום ובלילה ולזרזן לעבודתם, ועוד ביאר התורת חיים שזהו מקור דברי הרמב"ם והשו"ע הנ"ל שכתבו דצריך לבנותו "ביום ובלילה", דהא חזינן דרב אשי הכניס מטתו לביהכ"נ כדי לזרז הפועלים בעבודתם גם בלילה. וע"ש במשנת יעקב שעמד להעיר לפ"ז בדברי הגמ' דב"ב, דאמרינן התם, אבל חזי בה תיוהא סתרי ובני כי הא דרב אשי וכו', דלפי רש"י שביאר (שם) דרב אשי הכניס המטה כדי שלא יתייבשו מבנינו וכו', א"כ הא אמרינן בגמ' אבל חזי תיוהא סתרי ובני כי הא דרב אשי, א"כ אולי יש לומר דדוקא כי הא דרב אשי שרי, שהכניס מטתו לשם, אבל אם לא יכניס מטתו מגלן דמותר. אבל לפי ביאורו של התורת חיים איתי שפיר, דרב אשי הכניס המטה לפקח שיעבדו שם ביום ובלילה, א"כ זהו כל המטרה שם גם בלילה, ובאמת זהו שפסק נמי הרמב"ם שצריך לעבוד ביום ובלילה, ורק בכ"ה שרי. ע"ש. וא"כ לפי דברים אלו מתבאר ויוצא, דלעולם הא דאמרו הרמב"ם ומרן שצריך לבנותו ביום ובלילה, לאו משום ענין של מהירות בלבד הוא, אלא דבעינן ממש שיעבדו ביום וגם בלילה ללא הפסק. וק"ל.

[ובאמת] פשט דברים אלו שביאר התורת חיים שלפיהם יוצא דבדוקא קאמר הרמב"ם שצריך לעבוד בבניית ביהכ"נ ביום ובלילה, אמנם שמתיישבים על הלב טפי, אולם הנה כלל גדול בידינו הוא שאין דרך הרמב"ם לכתוב דבר ולא חצי דבר שאין לו מקור בדברי חז"ל, וע"י בזה בחקרי לב חר"מ (ח"ב סי' צ דף קסג ע"ג) ד"ה וגם, ובביאור חסדי דוד להגר"ד פארדו בתוספתא דבב"מ (פ"ג ה"ד), ובס' ברית יעקב (סי' טו אות ה), ובדברינו בס' מזהב ומפז (עמוד רל). יעו"ש. וע"ע בדברי המגדל עוז (פכ"ה דשבת הכ"ד) שכתב שם, כבר אמרתי פעמים רבות כי הרמב"ם לא חיבר הדברים שיכולים להתחדש מדקדוקי התלמוד הקושיות והתרוצים וכו', אלא כיון הרמב"ם ז"ל וקיצר פסקי התלמוד המברורים בו, ולכן קראו משנה תורה. ע"כ. וראה גם בדבריו בהל' אישות (פ"ב ה"ב) שחשף את זרוע קודשו שוב בהאי כללא, וכתב שם, דהרמב"ם ז"ל לא כתב בחיבורו מה שהוא מתוך דקדוק, אלא מה שהוא תלמוד ערוך. ע"ש. וראה גם בתרומת הדשן (בפסקים סי' כ) שכתב שם, וכבר ידעינן שהרמב"ם ז"ל כתב פסקיו רק מסוגית התלמוד לפי פשוטו ולא מתוך דקדוקים כמו שעשו התוספות ושאר גאונים. ע"ש. וראה בזה עוד בשד"ח בכללי הפוסקים (סי' ג אות ה). יעו"ש. וראה גם בספר זרע חיים (סי' ו אות א עמוד לז). ע"ש.

וממילא לפי ביאורו של התורת חיים שמבאר דהא דרב אשי עייל לפוריה היינו כדי לפקח על העובדות שעובדים פועלי הלילה, והא דאמרינן אבל חזי בה תיוהא

בונים אותו בלילה כמבואר בהרמב"ם הל' בית הבחירה (שם), והוא ע"פ הגמ' בשבועות (טו ע"ב), מ"מ הכא כיון שיש למהר בבנין ביהכ"נ כמה שאפשר לכן שרי לבנותו ג"כ בלילה אם רוצים, לצורך המהירות בעבודה שלא תמשך לזמן הרבה, וטעם הדבר דלא מדמינן בהא לבנין ביהמ"ק שלא היו בונים אותו בלילה, כי אין אנו מדמים אלא בדבר האפשר, משא"כ הכא דלא אפשר, דבזמן ביהמ"ק היתה ידם של ישראל תקיפה ויכלו לעבוד ביום ולשבות בלילה, משא"כ עתה שמא תדחק השעה ע"י המלכות וכדו' ואם לא יזדרזו לגומרו יפסיקו פתאום את עבודתם וישאר חרב. וא"כ לפי דבריו של הגר"ח פ"פ עולה דהוא מבאר בדברי הרמב"ם דר"ל שיש לזרז את העבודה בביהכ"נ לעבוד אף בלילה אע"ג דבמקדש לא עבדו בלילה, כדי שלא יצא שכרו בהפסדו שאם יבואו לדמותו למקדש שלא עבדו בו בלילה שמא בסוף לא יוכלו לבנותו כלל עקב חמת המציק. אולם עכ"פ יוצא דאין זה חיוב גמור לעבוד ללא הפסק גם בלילה ממש, ובפרט במקום שע"ז עלות הוצאות הבניה יעלו יותר מחמת שצריך להשיג פועלים לעבוד בלילה שלוקחים תשלום יותר גבוה מהפועלים העובדים ביום, אלא הענין הוא שיזדרזו כמה שאפשר במלאכת הבנין. ובאמת כן נראה הוא פשט דברי האחרונים, דאין חיוב לעבוד בבנין ביהכ"נ ביום ובלילה, אלא שיש להזדרז בזה ולמהר כמה שאפשר, ואה"נ אם אפשר שיעבדו גם בלילה עדיף טפי, אולם אין זה חיוב. וק"ל. וע"י בערוך השולחן (סי' קנב סעיף ג) שג"כ מבואר מדבריו הכי דהא דאמרינן שיש לעבוד ביום ובלילה, היינו דוקא אם אפשר. ע"ש. וגם בס' צדקה ומשפט (פרק יג סק"ז) מתבאר, שהבין את דברי הגר"ח פלאגי (הנ"ל), שהביאם גם הרב כה"ח (שם סק"ד), שמבארם כדברים הנ"ל, דר"ל שמותר לעבוד גם בלילה אע"ג שבביהמ"ק אסור לבנותו בלילה, אבל לעולם ליכא חיוב בדבר לעבוד בנין ביהכ"נ גם בלילה. ע"ש. וכאמור היום שעלות הבניה תהיה גבוהה מאוד אם יעבדו גם בלילה, יש לומר דא"צ לטרוח כ"כ להעסיק פועלים גם בלילה, אלא עכ"פ יזדרזו כמה שאפשר לבנות את בנין ביהכ"נ ברציפות ללא עיכובים.

אמנם הנה אחר זמן ראיתי בס"ד בספר משנת יעקב (רוזינטל) על הרמב"ם (פ"א מהל' תפילה ה"ג) וראיתי שג"כ עמד בדבריו אלה של הרמב"ם, שכתב, ומתחילין לבנות במהרה ביום ובלילה וכו', דמהו המקור לדבריו אלו שכתב דיש לבנותו "ביום ובלילה", וציין דמהא דחזינן בגמ' דב"ב (ג ע"ב) דרב אשי עייל לפוריה להתם וכו'. אין ראיה כ"כ שצריך לבנות גם ביום "וגם בלילה". אולם אח"כ כתב כי הנה בס' תורת חיים ב"ב (שם) מפרש, דמה שרב אשי הכניס מטתו לביהכ"נ לישן שם הוא כדי להשיג

סי' כד), ובשרית מחר"ם שיק תארו"ח (סי' מא), ובשד"ח באסיפת דינים (מער' ביהכ"נ אות א), ובפאת השדה באסיפת דינים (שם אות א). יעו"ש. וכן בהא דדנו הפוסקים אם מותר לבנות ביהכ"נ ע"י עכורים בחול המועד (ע"י בשד"ח (שם סי' ב), וראה בזה גם בשורת בית יצחק שמעלקים חירד ח"ב (בקונטרס אחרון סי' טז) שהתיר רק באופן שלא יכול לרצות את הקבלן שלא יעבוד. ע"ש. וראה גם בשורת הרשב"א (ח"ד סי' שכז). ע"ש. וכולם לא יצאו לדון בזה אלא רק מצד איסורי שבת וירט וחז"מ, אבל מצד ענין זה דאסור

לבנות ביהכ"נ ע"י גוי לא העלו על דל שפתיהם. ולכן שפיר יש לומר כאן כאמור לעיל, דבמקום דלא אפשר שרי לבנות ביהכ"נ ע"י עכורים ואין קפידא בהכי. ובפרט כיום שכל עיקר מלאכת הבנין נעשית ע"י פועלים גויים בני ישמעאל, וקשה להשיג שיבואו פועלים ישראל דוקא וגם שהישראל לוקחים חלף עבודתם פי כמה מבני הישמעאלים, חשיב שפיר כלא אפשר דשעת הדחק כדיעבד דמי, ושרי לבנות ע"י גויים את ביהכ"נ. והשי"ת יעזרינו ע"ד כבוד שמו יתעלה לעשות רצונו כרצונו.